РЕЦЕНЗИЯ

на

дисертационен труд на НАДЕЖДА ЙОРДАНОВА ХАРИЗАНОВА
на
Тема"РОЛЯТА НА СОЦИАЛНАТА РАБОТА ЗА ИНТЕГРАЦИЯТА НА ХОРАТА С УВРЕЖДАНИЯ В БЪЛГАРИЯ"

Научен ръководител: доц.д-р Лиляна Стракова
Рецензент: доц.д-р Вержиния Боянова

за присъждане на образователна и научна степен „доктор"

Анализ и оценка на дисертационния труд

Дисертационният труд на Надежда Харизанова е посветен на много значим и актуален проблем - ролята на социалната работа за интеграцията на най-голямата социална група у нас, а именно на хората с увреждания. Все по-голям става интереса на различни специалисти във връзка с тяхното пълноценно социално включване, социална подкрепа и социална интеграция и в този контекст дисертационното изследване на Н.Харизанова е изключително ценно и навременно. Състои се от увод, 3 глави със съответни параграфи, литература и приложения в обем от 285с., от които 32с. приложение. Библиографията на труда включва 160 източника / 79 на български и 81 на латиница и интернет ресурси/.

В представената работа докторантката съсредоточава вниманието си върху въпроса за ролята и мястото на социалната работа в социални услуги в общността за успешното интегриране на хората с увреждания в България и по-конкретно върху достъпността на социалните услуги в общността на хората с увреждания и мястото им в процеса на тяхната интеграция и по-пълноценен живот.

В теоретичната част е проучена и представена много добре нормативната база и ценностната основа на социалната работа за хора с увреждания на ниво Европейски съюз. Направен е богат литературен обзор на международната правна рамка на социалната работа за хора с увреждания в Европа. Проучена и представена е алтернативна на институционалната, *грижа* чрез социалните услуги в общността.

В увода докторантката откроява значимостта на изследвания проблем, основанията за избора на темата на дисертацията, обект, предмет, цел, задачи, хипотеза и методи на изследване. Обект на изследването са европейски и национални измерения на социалната работа за хора с увреждания, а предмет - законодателството, политиките и практиките, както и теоретичните модели в областта на социалната работа с хора с увреждания, в частност – особеностите на политиките и практиките, свързани със социалните услуги в общността и ролята им за интегрирането на възрастните хора с увреждания съобразно техните потребности и проблеми.

В първа глава, озаглавена „Исторически аспекти на развитието на социалната работа за хора с увреждания в Европа" ,/с.10-104/ тя насочва вниманието си върху: развитието на социалната работа, социалните права за хора с увреждания в Европа, антидискриминационната насоченост на социалната работа, при зачитане на достойнството и значимостта на всеки индивид чрез предоставяне на социални услуги в общността. Поставя акцент върху социалните права за хора с увреждания в Европа, връзката им с техните потребности като тя се спира на социалната кохезия, отворен метод на координация, Европейска инвестиционна политика, Стратегия „Европа 2020", Европейска платформа срещу бедността и социалното изключване, достъпност на социалните права, комуникацията и информацията, социалните права на хората с увреждания, равните възможности и глобализацията и социалната работа.

Също така, в тази глава Н.Харизанова в отделен параграф разглежда антидискриминационната насоченост на социалната работа при хора с увреждания и като ключови за разбирането много добре представя антидискриминационната политика на Европейския съюз и Хартата на Европейския съюз за основните права на човека.

По-нататък, тя прави много добър анализ на социалните услуги в общността за хора с увреждания, поставяйки акцент върху: модел и принципи на личностно-ориентирано планиране при предоставяне на социални услуги в общността, интегриране на хората с увреждания и живот в общността; разглежда - социалната интеграция като процес и като резултат, правото на живот в общността, историческите аспекти на развитието на философията на независим живот на хората с увреждания, както и прехода от медицински към социален подход в политиката с тази целева група. Специално внимание съвсем естествено тя отделя на увреждането и зачитане правата на човека, като

се опира на редица значими международни документи, базисни при социалната работа с хората с увреждания, като Европейската стратегия за хората с увреждания, Стандартните правила за равенство на възможностите за хора с увреждания, Конвенцията за правата на хората с увреждания на ООН, Световната Здравна Организация, Европейската социална харта /ревизирана/ и т.н.. Във връзка с актуалния проблем за тяхната деинституционализация тя представя в отделен параграф деинституционализацията в Европа, като специално внимание отделя на стратегията на Тобис. Също така, от тази позиция се проследява какви са социалните услуги в общността за хора с увреждания /подкрепящи услуги, личен асистент, основните бариери пред създаването на социална инфраструктура и дава препоръчителен набор от услуги в общността за хора с увреждания /по Тобис/. Изключително ценен е представения модел на обществено-базирана рехабилитация за хора с увреждания, в сърцевината на който е използването на наличния ресурс в семейството и общността.

Втора глава /с.105-167/ е посветена на съвременната политика за хора с увреждания в България. Изследователският интерес на Н.Харизанова е насочен към реформата в социалната политика у нас, като са представени изчерпателно национални стратегически документи, националната политика за социално включване, националната стратегия за дългосрочна грижа, демографските тенденции в България, междусекторните услуги с тази социална група. Тя прави цялостен анализ на социалните права за хора с увреждания в България, отделяйки специално внимание на социалното законодателство, националната програма за предоставяне на услугите личен и социален асистент, антидискриминационната насоченост на социалната работа с хора с увреждания в България, децентрализация на управлението, достъпност до социалните услуги в България, живот в общността и независим живот в България; на процеса на деинституционализация в България – децентрализация, мониторинг на специализираните институции у нас, Националната стратегия за дългосрочна грижа. Обосновава целта на измененията в социалното законодателство в духа на горепосоченото, с акцент за стимулиране на социалното предприемачество, като се даде възможност на доставчиците на социални услуги равнопоставено да извършват дейност в сферата на социалното подпомагане.

Фокус на изследването в тази глава също са социалните услуги в общността за хора с увреждания у нас /нормативна уредба, изчерпателен преглед на съществуващите методически документи,

детайлно представяне на общи методики, методики и указания за социални услуги в общността, с акцент социална интеграция, стигма/сегрегация, индивидуален план за грижи и индивидуален подход, групова работа, промяна на обществените нагласи спрямо хората с увреждания, интеграция, проблеми на хората с увреждания, с особено внимание на иновативните практики и национални програми за предоставяне на социални услуги в общността за хора с увреждания.

Трета глава /с.168-233/ е посветена на емпиричното изследване – общо изследвани лица са – *222*, от тях *92*-ма са социални работници /реалните доставчици на социални услуги в общността/ или други специалисти от социални услуги, базирани в общността за хора с увреждания *и 130* са хора с увреждания и/или техни близки, които са клиенти на услугите. Респондентите са от 20 градове и 3 села. Анализирано и обобщено е мнението им по отношение на следните индикатори: степен на информираност относно разпределението на отговорностите на съществуващите органи и институции; степен на информираност относно финансирането на социалните услуги, базирани в общността за хора с увреждания; степен на информираност относно устойчивост и ресурсна осигуреност на социалните услуги за хора с увреждания, базирани в общността; степен на удовлетвореност от предоставяните социални услуги; степен на информираност относно правата на хората с увреждания; познаване на социалните услуги в общността за хора с увреждания и степен на значимост на съществуващите и ползваните социални услуги за хора с увреждания. Проучването е обхванало следните видове организации: официално регистрирани в Агенцията за социално подпомагане социални услуги в общността за възрастни с увреждания /частни, държавни, общински/, сред които са дневен център за социална интеграция и рехабилитация, защитено жилище, наблюдавано жилище, преходно жилище, център за обществена подкрепа и др.. От общия брой 700 социални услуги в общността приблизително 200 са предназначени за хора с увреждания. От тези 200 социални услуги в общността са обхванати представители на две трети от тези услуги в изследването, което ни дава основание да приемем, че е реализирано мащабно проучване на мнението на социални работници от услугите в общността за хора с увреждания/с.172/. Анализът на резултатите от емпиричното изследване е коректен, подкрепен с необходимите изследователски данни, които са представени таблично и графично /43 таблици и 17 графики/. Въз основа на статистическите данни са направени изводи и препоръки, които са в синхрон с поставените задачи и хипотеза. Във

връзка с по-пълноценната подкрепа и реализиране правото на достоен живот на хората с увреждания се доказва значението на предоставяне на социални услуги в общността и тяхното децентрализирано планиране. Направените интерпретации и изводи са дали възможност на докторантката да получи по-пълна картина на изследвания проблем.

Съдържателна оценка на дисертационния труд:

- Приноси

- Присъединявам се към оценката за собствени приноси на докторантката, макар че някои от тях са свързани с известни нормативни документи на световни и европейски организации и различни научни теории, които не са оригинални авторски разработки, но потвърждават разностранната й информираност, висока компетентност, както и задълбоченото познаване на изследователския проблем;
- За първи път у нас е извършено проучване и е разработена в теоретико-емпиричен план алтернативна форма на институционалната грижа, като са изведени приоритетно социалните услуги в общността за хора с увреждания;
- За първи път в България е реализирано мащабно емпирично проучване на социалните услуги за хора с увреждания в общността.

Н.Харизанова има необходимия брой публикации и участия в научни форуми, свързани с проблематиката на дисертацията. Публикациите, както и съдържанието на автореферата отразяват коректно съдържанието на дисертационното изследване.

Трудът е с много научни, информационни и практически достойнства. Езикът и стилът на изложението са точни, стегнати и ясни, цитирането е извършено съобразно стандартните изисквания.

-Препоръки и бележки

За усъвършенстване на труда могат да се отправят следните препоръки и бележки. Те са свързани главно с това, че на места недостатъчно добре е откроена авторската позиция, емпиричното изследване и съответните изводи биха могли да се обогатят и разширят. Като продължение на дисертационното проучване, в което е

представена много добре концептуалната рамка на проблема препоръчвам в бъдещо изследване, свързано с внедряването в практиката по-добре да се разкрие ролята и значението на социалната работа, както и на социалния работник във връзка с по-ефективната интеграция на хората с увреждания. Направените бележки и препоръки не омаловажават високата научна стойност на рецензирания дисертационен труд.

В заключение може да се каже, че представеният труд на Надежда Йорданова Харизанова на тема „Ролята на социалната работа за интеграцията на хората с увреждания в България" се отличава със своите качества, принос и значение в теоретичен и експериментално-приложен план. Считам, че дисертационният труд отговаря на изискванията на Закона за развитието на академичния състав в Република България и на Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в СУ"Св.Климент Охридски". Предвид цялостното му оформление, както посочените научни постижения и приноси давам своята положителна оценка и препоръчвам на уважаемите членове на Научното жури да присъди на г-жа Надежда Харизанова образователната и научна степен „*доктор*".

доц.д-р Вержиния Боянова

14.04.2015 г.